

Doprinos crnogorske zajednice u Srbiji obnovi nezavisnosti Crne Gore u svijetlu dokumenata

Knjiga *Krstaš, Crna Gora i referendum 2006*, koju je priredio Nenad Stevović, predstavlja zbirku dokumenata o aktivnostima udruženja Krstaš u periodu koji je prethodio referendumu o obnovi samostalnosti Crne Gore u maju 2006. U uvodnom djelu, autor opisuje okolnosti osnivanja udruženja Krstaš 2003. godine. Vojvođanski gradić Lovćenac, u to vrijeme jedini van Crne Gore gdje su Crnogorci sačinjavali većinu stanovništva, postao je prirodno sjedište novog udruženja koje je počelo okupljati pripadnike crnogorske nacionalne manjine u Republici Srbiji. Za prvog predsjednika Krstaša izabran je upravo Nenad Stevović, zapaženi crnogorski patriota, aktivan pripadnik i organizator crnogorske dijaspore u Srbiji, i priznati istraživač crnogorske prošlosti.

Već u prvim mjesecima poslije svog nastanka, Krstaš se afirmisao kao krovna organizacija crnogorskih iseljenika u Vojvodini i Srbiji i kao jedno od najaktivnijih društava crnogorske dijaspore u Evropi. Udruženje je postalo spona između nacionalno svjesnog dijela crnogorske manjine u Srbiji s jedne strane i matične države Crne Gore i njenih institucija sa druge strane. Krstaš je na razne načine stimulisao društveni i kulturni život u Lovćencu, gdje su njegovi članovi uz pomoć prijatelja iz Crne Gore osnovali crnogorsku biblioteku, organizovali predavanja, tribine i druge javne aktivnosti. Lovćenac su takođe sve češće posjećivali političari, kulturni djelatnici i intelektualci iz Crne Gore. Udruženje je istovremeno odigralo važnu ulogu u vjerskom životu, gdje je stvarao prilike za aktivnosti Crnogorske pravoslavne crkve (CPC) u redovima crnogorskih iseljenika i njihovih potomaka u Vojvodini. Pored toga, Krstaš je njegovao bliske veze s predstavnicima drugih naroda u Vojvodini i Srbiji, što je između ostalog uključivalo saradnju s predstavnicima mađarske manjine, kao i s istaknutim srpskim intelektualcima i političarima koji su prema Crnogorcima u Srbiji i težnjama Crne Gore za većom mjerom samostalnosti ispoljavali korektne i prijateljske stavove.

Glavni dio knjige čine dokumenti (zvanične izjave, razgovori, vijesti iz medija, uključujući časopis *Oganj*, koji je u to vrijeme izdavalo udruženje Krstaš) iz prelomnog i hektičnog perioda 2005-2006 koji je prethodio referendumu o obnovi nezavisnosti Crne Gore. Zadnji dokumenti koje je priređivač uključio u ovu zbirku datiraju iz prvih nedjelja poslije referenduma, kada se Crna Gora na međunarodnoj sceni etablirala kao nova država (nije prošlo ni mjesec dana od zvaničnog proglašenje nezavisnosti 3. juna 2006. do prijema Crne Gore u UN), dok je zvanična Srbija, očito zaprepašćena ishodom referenduma, u prvim danima manje-više ignorisala novonastalo stanje i vlastitu državnu nezavisnost koja je nastala kao rezultat odluke crnogorskih građana.

Objavljivanje dokumenata, koji potiču iz arhive udruženja Krstaš i tadašnjih medija, prilikom dvadesete godišnjice obnove crnogorske državnosti, ima višestruki značaj. Bez obzira na činjenicu da je Crna Gora već pune dvije decenije nezavisna država, članica brojnih

međunarodnih organizacija (uključujući NATO) koja se trenutno nalazi u završnoj fazi ispunjavanja uslova za ulazak u Evropsku uniju, još uvijek se suočavamo s osporavanjem i iskrivljivanjem dugog, krivudavog ali časnog puta prema njenoj državnoj nezavisnosti koji je počeo krvavim raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i kulminirao upravo referendumom o obnovi samostalnosti 21. maja 2006. Dokumenti objavljeni u ovoj knjizi svjedoče o velikom broju izazova i neizvjesnosti u dugogodišnjem procesu pripreme uslova referenduma, čije održavanje je odobreno i garantovano uspostavljanjem državne zajednice Srbije i Crne Gore 2002/2003. godine. Krugovi koji i danas nastoje da omalovažavaju i krivo interpretiraju tadašnje događaje nerijetko dovode u pitanje i osnovne činjenice, uključujući legitimitet referenduma, bez obzira na činjenicu da u današnjoj nauci, postoji opšteprihvaćeni konsenzus da se, s obzirom na mirnodopske uslove, mnogogodišnje pripreme i direktno učešće Evropske unije u cijelom procesu radilo o najpoštenijem i najdemokratskijem od svih referenduma o nezavisnosti na prostoru bivše Jugoslavije. Između ostalog, zbirka dokumenata koja je pred vama razbija pojednostavljenu tezu prema kojoj su Crnogorci u Srbiji podržavali opstanak državne zajednice sa Srbijom, za razliku od crnogorske dijaspore iz drugih, posebno zapadnih zemalja. Korijeni ove netačne tvrdnje sežu do samog predreferenduskog razdoblja, kada je Vojislav Koštunica Briselu nudio famozni „spisak Crnogoraca” u Srbiji sa hiljadama imena, u očajnom pokušaju da omogući glasanje na referendumu građanima Srbije crnogorskog porijekla koji nijesu imali pravo glasa u Crnoj Gori. Automatski se nerijetko pretpostavljalo da se svi Crnogorci u Srbiji protive nezavisnosti Crne Gore. Međutim, svako ko će pažljivo pročitati dokumente koje je priredio Nenad Stevović, uvjerit će se da realna slika tadašnjeg stanja nije bila crno-bijela, odnosno, da je u Srbiji živio prilično veliki broj građana crnogorskog porijekla koji je podržavao ideju stvaranja dvije nezavisne države. U tom kontekstu, svojim aktivnim djelovanjem, udruženje Krstaš je dalo važan doprinos osvještavanju crnogorske nacionalne zajednice u Srbiji, i konačnoj pobjedi na referendumu u kojem su učestvovali i brojni suverenistički glasači iz Srbije.

Ova zbirka predstavlja vrijedan prilog sjećanju na doba prije referenduma o crnogorskoj nezavisnosti, koje će biti istovremeno korisno današnjim čitateljima kao i budućim istraživačima. Posebno je zanimljiva iz gledišta aktivnosti i doprinosa crnogorske dijaspore tom procesu, iz perspektive tadašnjih srpsko-crnogorskih odnosa, i kao doprinos boljem upoznavanju nedavne i savremene istorije crnogorske manjine u Srbiji, posebno u Vojvodini. Na žalost, sudeći prema zvaničnim popisima, od 2006. do danas znatno je opao broj pripadnika crnogorske manjine u Srbiji, koja se i danas mora svakodnevno boriti za svoja kolektivna i individualna prava. Crnogorsko udruženje Krstaš, u saradnji s demokratski nastrojenim građanima Srbije, organizacijama crnogorske dijaspore iz drugih država, državnim institucijama Crne Gore i aktivnim crnogorskim patriotama, i dvije decenije poslije prelomnih događaja kojima je posvećena ova knjiga, nastavlja sa borbom za nacionalna prava Crnogoraca u Srbiji, za miran i tolerantan suživot svih dobronamjernih ljudi u Srbiji bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost, i za produblјivanje veza crnogorske nacionalne manjine u toj zemlji sa Crnom Gorom.

Prag, mart 2026.